3.6.2025

Maa- ja metsätalousvaliokunta

E 35/2025 vp Valtioneuvoston selvitys: EU:n varautumisunionistrategia

Monitahoiset ja rajat ylittävät kriisit edellyttävät yhä enemmän EU-tason varautumista. PTY pitää erittäin tärkeänä, että kyvykkyyksiä tarkastellaan ja vahvistetaan paitsi kansallisesti, niin myös Euroopan tasolla.

EU-tasoinen yhtenäinen tapa resilienssin kehittämiseen on etu myös Suomelle, sillä muiden maiden hyvä suoriutumiskyky tukee Suomea kriisitilanteessa. Vaikka meillä on vahva omavaraisuusaste ja pitkät varautumisen perinteet, olemme riippuvaisia muista ja toimimme osana globaalia markkinaa.

Suomi voi varautumisen kärkimaana toimia suunnannäyttäjänä ja pystyy oikein resursoimalla tukemaan muita maita varautumisen kehittämisessä. EU-tasoisen varautumistyön kehittyessä myös Suomi voi saada uusia ajatuksia ja eväitä oman varautumistyönsä kehittämiseen. Varautumisen tarkastelussa ja yhteistyössä on huomioitava kaikki yhteiskunnan tasot, alkaen yksilöistä ja yrityksistä, aina valtion viranomaisiin ja johtoon asti.

Varautumisunionistrategiassa ehdotetaan toimia seitsemälle osa-alueelle, johon lausumme seuraavaa:

1) ennakointi

Varautuminen on ennakoivaa työtä kriisitilanteita varten. Käytännön varautumisessa toimenpiteitä täytyy tasapainottaa normaaliaikojen kilpailutekijöiden suhteen. Yhteinen tavoiteasetanta ja toisaalta kehityskohteiden tunnistaminen edesauttaa varautumisen toteuttamista yhteiskunnan eri tasojen ja toimijoiden osalta.

Ennakoivia toimenpiteitä voidaan toteuttaa jo normaaliaikoina tai harkinnan mukaan tilanteiden kehittyessä. Yhteinen laaja ja kaksisuuntainen tilannekuva, esimerkiksi toimitusketjujen häiriöistä, antaa myös yksityisille toimijoille parempia valmiuksia ennakoivia toimenpiteitä varten. Keskinäisriippuvuudet ja niiden vaikutukset on tärkeää ymmärtää ja ennakoida myös erilaisten häiriöiden välilliset vaikutukset. Kriisitilanteessa tilanneymmärrys ja tilannekuvan jakaminen korostuu entisestään.

2) yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen häiriönsietokyky

Globaalien toimitusketjujen laaja tarkastelu eri tasoisia häiriötilanteita vasten auttaa ymmärtämään kriittisiä kohtia ja mahdollisia pullonkauloja. Järjestelmällinen tapa kartoittaa maiden varautumisen tilaa ja suorituskykyä erilaisissa häiriötilanteissa auttaa ymmärtämään kokonaistilannetta ja toisaalta löytämään selkeimmät puutteet. Yksittäisen maan kyvykkyydet tunnistamalla voidaan myös mahdollisuuksien mukaan jakaa maiden välille kriisitilanteeseen liittyviä suorituskykyjä niin, että jokaisen maan

ei tarvitse panostaa kaikkiin toimenpiteisiin yhtäläisellä intensiteetillä. Puutteisiin ja suorituskyvyn vahvistamiseen kohdistuvat toimet tulee kuitenkin toteuttaa tasapuolinen kohtelu huomioiden.

Päivittäistavarakaupan rooli on ruokahuollon osalta merkittävä. Ruuan jakelun osalta on EU-tasolta lähtevä toimitusketjujen tarkastelu, sekä vaihtoehtoisten jakelumallien suunnittelu erittäin toivottavaa kriisitilanteita ajatellen. Kriisitilanteiden toimintamalleja suunniteltaessa on tärkeää olla ymmärrys siitä, mitkä toiminnot ovat elintärkeitä ja mihin tulee fokusoitua kriisitilanteessa. Kriittisyyden määritelmä ja näiden toimintojen ylläpitäminen korostuu erityisesti pitkittyneissä kriisitilanteissa.

3) väestön varautuminen

Suomen pitkästä perinteestä kotitalouksien varautumiseen liittyen voidaan antaa oppia koko Euroopalle, erityisesti kaupunkiympäristöjen osalta, jossa ollaan erityisen riippuvaisia toimivan infrastruktuurin ja palvelujen suhteen. Väestön varautumisen lähtökohtia on edesauttaa yksilön toimintakykyä niin, että yrityksille ja viranomaisille jää aikaa ja resursseja toteuttaa kriisitilanteessa vaadittavia toimia. Mitä paremmin tässä onnistutaan, sen paremmat edellytykset on suoriutua hyvin etenkin lyhytkestoisemmissa kriiseissä.

Päivittäistavarakaupan myymälät toimivat kansalaisten merkittävinä yhteyspisteinä normaali- ja kriisiaikoina ja tämä tulee ottaa myös väestöön liittyvässä suunnittelussa huomioon. Väestön varautumiseen tarvittavat tarvikkeet hankitaan päivittäistavarakaupoista, joista tehdään myös tarvittavat täydennykset. Väestön tulee voida luottaa yritysten tuottamien kriittisten palveluiden jatkumiseen, kuten myös viranomaisten kykyyn toimia tietyssä ajassa. Näillä varmistetaan yhteiskuntarauhaa, joka on olennainen asia kriisitilanteissa.

4) julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyö

Suomessa on toimivaksi ja hyödylliseksi todettu tapa järjestää varautumisen kehittämiselle yhteistyöalusta, Huoltovarmuusorganisaatio ja sen poolit, joiden piirissä monipuolinen vapaaehtoisuudelle perustuva yhteistyö tapahtuu. Huoltovarmuusorganisaatiolla on erityisen hyvä kyky koota laajasti yhteiskunnan toimijoita varautumisen kehittämisen äärelle. Järjestelmällinen tapa varautumisen kehittämiseen julkisen ja yksityisen sektorin kesken on hyvä tavoite myös Euroopan laajuisesti, pitäen sisällään mm. häiriötilanteiden harjoittelun, skenaariotyön, varautumistoimenpiteiden kehittämisen ja tilannekuvatyön.

Laaja yhteistyö normaaliaikoina rakentaa valmiuksia mm. lisäämällä ymmärrystä eri toimijoiden, kuten viranomaisten, rooleista ja kriisitilanteiden prosesseista ja päätöksenteosta. Kriisinkestävyys rakennetaan yhteistyössä. Mitä vahvempaa yhteistyö on, sitä nopeammin yhteiskunta palautuu kriisistä.

5) siviili- ja sotilasviranomaisten yhteistyö

Siviili- ja sotilasviranomaisten välistä yhteistä suunnittelua pidetään tärkeänä, paitsi tarvittavan suorituskyvyn tunnistamiseksi ja varmistamiseksi, niin myös poikkeustilan aikaisten prosessien ja tarvittavien toimenpiteiden ymmärtämiseksi. Kansainvälisen puolustusyhteistyön lisääntyminen tuo myös uusia yhteistyömalleja varautumisen

vahvistamiseksi. Ruoka- ja päivittäistavarahuolto on olennainen osa myös sotilaallista toimintaa, joten yhteistyöllä saavutetaan molemminpuolista hyötyä.

6) kriisinhallintatoimien koordinointi

Kriisiaikaisessa koordinoinnissa tulee olla laaja ymmärrys tilanteesta, mitä EU-tasoinen yhteistyö ja yhteinen toimintamalli tilannekuvineen edesauttaa. On tärkeä myös suunnitella reagointikyvykkyyden kehittämiseksi prosesseja mahdollisimman pitkälle ennakoiden, jolloin voidaan ottaa huomioon esimerkiksi kriisitilanteissa tarvittavia poikkeusmenettelyjä viranomaisten ja EU-tasoisen yhteistyön osalta. Korona-pandemia osoitti, kuinka ennakkoon rakennettu yhteistyöpohja antoi valmiuksia kriisin hoitamiseen hyvällä menestyksellä.
Ruokahuollon osalta voidaan joutua tilanteeseen, jossa toimitusketjujen ja saatavuuden suhteen joudutaan tekemään hallintatoimenpiteitä. Ymmärrys prosesseista auttaa myös yksityisiä toimijoita toimimaan parhaalla mahdollisella tavalla eri tilanteissa.

7) häiriönsietokyvyn parantaminen ulkoisten kumppanuuksien avulla

Varautumisessa yrityksille on asetettu paljon odotuksia, ja varautumistoimenpiteet tasapainottelevat normaalien kilpailutekijöiden kesken. Varautumisen tavoitteita ja sopivia työkaluja on käsiteltävä yhteistyössä viranomaisten kanssa. Tavoiteltavaan suorituskykyyn voidaan hyödyntää erilaisia yhteistyömalleja, kuten esim. yrityksistä muodostuvia klustereita koko Euroopan tasolla. Yhtä lailla on tarpeen tarkastella erilaisia sopimuksellisen varautumisen keinoja. Varautumisen kustannuksia ei voi sälyttää pelkästään elinkeinoelämän kannettavaksi, vaan on löydettäviä malleja, missä ne jakautuvat järkevällä tavalla.

Lopuksi,

PTY tukee Suomen kantaa, painottaen samalla, että varautumisen kehittämisessä tulisi hyödyntää olemassa olevia rakenteita ja mekanismeja, kun ne on havaittu toimiviksi.

Ystävällisin terveisin

Päivittäistavarakauppa ry